

Revista de istorie socială, VIII-IX (2003-2004), Institutul Român de Studii Strategice și Facultatea de Istorie de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2006, 677 p.; X-XII (2005-2007), Iași, 2009, 614 p.

În anii din urmă, o evoluție spectaculoasă cunoaște „Revista de istorie socială”, ale cărei izvoare și a cărei destinație acoperă o falie în istoriografia românească. Revista însăși practică studii transistorice, fiind printre puținele din țară care cuprinde toate epocile istorice și întreg spațiul lingvistic românesc dinlăuntrul și din afara hotarelor naționale ale vremurilor noastre. Ascensiunea ambițioasă imprimată de directorul Mihai Răzvan Ungureanu și de redactorul șef Petronel Zahariuc, aducerea la zi a numerelor curente, odată cu respectarea standardelor calitative și formale impuse de o calificare tinzând spre ISI, fac din „Revista de istorie socială” un obiect de atracție pentru cercetători și un reper imposibil de omis în publicistica contemporană - atât de văduvită de rezultate și de impact - de pe tărâmul științelor umaniste și sociale.

Credo-ul exprimat în articolul-program de „Întâmpinare” din primul număr al „Revistei de istorie socială” (1996) își menține actualitatea și stringența. De-a lungul a peste un deceniu, publicația a respectat și aplicat principiile enunțate *ab initio*: „eliberarea scrisului istoric de constrângerile narativismului factologic”, remedierea „viciilor de funcțiune ale discursului istoric actual”, restaurarea „echilibrului firesc între direcțiile de cercetare, între istoria socială și istoria politică”, recuperarea izvoarelor esențiale și continuarea operei de editare a acestora („puțini sunt profesioniștii care mai cunosc astăzi drumul arhivelor”), protestul împotriva locurilor comune și a mitizărilor istorice. (Am recenzat acest prim număr în: „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXVII, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 323-328.)

Volumul cu numerele VIII-IX – fiind dedicat *in memoriam* profesorului universitar ieșean Gheorghe Platon (1926-2006), membru al Academiei Române - grupează două secțiuni mari, care în absența unei denumiri aparte conțin, pe de o parte, studii de istorie socială (16 la număr), pe de altă parte piese documentare, arhivistice, memorialistice, respectiv surse istorice primare, cu interpretarea cuvenită unor studii de caz ori spețe.

Antichitatea se reflectă prin articolele semnate de Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliaba și Ligia Ruscu. Primul autor cercetează mărturii epigrafice referitoare la meseriile efectuate de libertăți privați din provinciile romane ilirice, respectiv din Dalmația, cele două Pannonii și ambele Moesii, constatând paleta largă a unor profesii, poate, surprinzător de neașteptate și moderne; este anexat, de asemenea, un supliment epigrafic relevant. A doua autoare menționată oferă o analiză inedită a cultului lui Mithra din epoca romană în cetățile din vestul Pontului Euxin. Pornind și ea de la informațiile epigrafice, Ligia Ruscu interpretează mithraismul prin prisma difuzării sale pe varii paliere, ținând de funcții, categorii și ierarhii sociale.

Ceea ce Harald Zimmermann numea „veacul întunecat” (das dunkle Jahrhundert) focalizează atenția lui Alexandru Madgearu într-un spațiu rareori abordat la noi, Thessalia anului 1066. Revolta împotriva birocrăției centraliste bizantine, care i-a adus pe *dynatoi* (potențații) din Larissa sub cârma – probabil – aromânului Niculitzas, îi oferă istoricului prilejul de a surprinde evoluția unor forme de autonomie urbană, odată cu tentativele de uzurpare a puterii imperiale. Fenomene de acest tip din evasinecunoscuții Balcani merită a fi valorizate, mai cu seamă prin comparație cu Occidentul european, care-și arogă nemeritat întâietatea în cadrul istoriei medievale timpurii.

Evul Mediu este reprezentat în volum prin studiile Máriei Pakucs Willcocks, lui Petronel Zahariuc, Laurențiu Rădvan și Liviu Pilat. Sub titlul *Negustori și practici comerciale în relațiile de schimb dintre Sibiu și Țara Românească, secolele XIV-XVI. Între istoria economică și cea socială*, se ascunde o abordare care, pornind de la o bază documentară pozitivistă, statistică, tinde mai degrabă spre istoria mentalităților și imaginea celuilalt. Mária Pakucs Willcocks prezintă în oglindă pe

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LI, 2012, p. 443-456

comercianții sași și pe cei „greci” (între ghilimele, căci sunt incluși în această categorie atât elinii, cât și aromânii). Laurențiu Rădvan se ocupă de *Catolicii din orașele Țării Românești*: Câmpulung Muscel, Târgoviște, Argeș, Râmnicul Vâlcea (1500-1650), surprinzând modificări ale statutului și contribuției acestora, precum și valul noilor-sosiți la sud de Carpați după 1600. Pornind de la un personaj însemnat din istoria Moldovei secolului al XVII-lea, vorbim despre „Nicoară Prăjescu și anturajul său”, Liviu Pilat nu are în vedere o simplă biografie, ci atinge probleme de antropologie socială referitoare la structura relațiilor de rudenie și la strategiile patrimoniale ale familiei Prăjescu. Petronel Zahariuc realizează o excepțională microbiografie a Sultanei, fiica lui Mircea Ciobanul (domn al Țării Românești în trei rânduri, între 1545 și 1559). Am spus „excepțională”, în primul rând datorită metodei de reconstituire utilizate de cercetător, apoi datorită modului în care își conduce investigația și, în fine, din pricina faptului că autorul nu se lasă furat de propriile deducții și nu părăsește nicio clipă pământul ferm al certitudinilor. Finalul studiului este deschis, interogativ: „Ghemul deslușirilor, al presupunerilor și, de ce nu, al confuziilor ar mai putea fi depănat, dovedind un lucru, de mult știut istoricilor, că un nou izvor și o mărunță faptă pot sta la temelia explicării unor taine care păreau închise sau hărăzite doar supozițiilor” (p. 76). Apreciez în mod deosebit și redarea unui document din 1590 „ca la carte”, într-o formă științifică ireproșabilă: originalul slavon (cu caractere chirilice), urmat de traducerea în limba română.

Istoriei moderne îi sunt dedicate contribuțiile cele mai numeroase din acest volum, aparținând Violetei Barbu, Constanței Vintilă-Ghițulescu, Mariei Magdalena Székely, Ionelei Băluță, lui Sorin Mitu, Dan Dumitru Iacob și Mihai Cojocariu. Se remarcă, în chip special, studiile novatoare intitulate *De la zvon la informație: nașterea opiniei publice în țările române* (Violeta Barbu), care aplică grila metodologică și conceptuală a Nouvelle Histoire la un extrem de interesant și bogat material românesc; *Domni, preoți, dar mai ales țărani: reprezentări ale statutului social la românii ardeleni, la începutul epocii moderne* (Sorin Mitu), o încadrare structuralistă bazată pe concepte ținând de imaginea de sine și imaginea celuilalt; dar și temele inedite referitoare la *Bucate și leacuri de altădată* (Maria Magdalena Székely), pomind de la surse îndeobște ignorate de istorici, dar relevante sub raportul etnologiei și al antropologiei culturale; *Sociabilitate și divertisment în Principatele Române din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Jocurile de cărți* (Dan Dumitru Iacob), despre activitățile de loisir ale unui *homo ludens* tarat de obiceiuri orientale sau muscălești (?). Subliniez, de asemenea, articolul despre *Vecini, reputații și control social în societatea românească (secolul al XVIII-lea)*, în stilul inconfundabil al Constanței Vintilă-Ghițulescu, conținând crâmpie de viață cotidiană, psihologie socială și istorie romanțată cu har literar. În fine, Mihai Cojocariu descrie *Al doilea proces de presă în Moldova*, deschis de Jean Alexandre Vaillant împotriva redacției jurnalului condus de Mihail Kogălniceanu, „Steaua Dunării”, proces însă nefinalizat, datorită neprezentării părșului, iar Ionela Băluță conturează un *gender study* ce dezbate *Educația – factor de emancipare feminină în a doua jumătate a secolului al XIX-lea românesc*, în baza studiului de caz al Constanței Dunca-Schiau.

Istoria contemporană se regăsește în paginile acestui tom printr-un studiu de istorie orală și memorialistică, semnat de Dorin Dobrințu, „*Sfidarea Securității în Bucovina. Grupul de rezistență armată anticomunistă Gavril Vatamaniuc (1949-1958)*”. De rară valoare sunt preocupările Laurei Sitaru vizând lumea orientală, într-o *Tentativă de echivalare a unor concepte identitare europene moderne în arabă*, căci specialistul definește și circumscrie concepte esențiale precum „națiune” (*umma*), „patrie” (*al-watan*), „popor” (*al-šaab*), „comunitate” (*muttahid*), explicând astfel o întreagă și fundamental diferită mentalitate islamică și arabă pe înțelesul lectorului european.

Secțiunea „Documentaria” conține scurte prezentări ale unor categorii de izvoare, urmate de redarea materialului arhivistic: Gheorghe Lazăr, *Testamente negustorești din Țara Românească (secolele XVII-XVIII)*; Paul Cernovodeanu, *Vizitația misionarului franciscan Blasius Kleiner în Țara Românească, Banat și sudul Transilvaniei (1764)*; Mircea Ciubotaru, *O curte boierească la Negrești (județul Vaslui). Indicii de civilizație românească la mijlocul secolului al XVIII-lea*; Ion Donat și Șerban Papacostea, *Ținuturile dintre Carpați și Siret într-o descriere austriacă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (III)*; Andi Mihalache, *Raportul de poliție – o literatură de observație socială. Cazul Nicolae Iorga*. Se continuă publicarea *Memoriilor* lui Constantin Nonea, începută într-un număr anterior, și se adaugă, negreșit, o consistentă rubrică de „Recenzii și notițe bibliografice”. O listă de abrevieri și instrucțiunile adresate contributorilor încheie volumul.

*

„Revista de istorie socială”, numerele X-XII (2005-2007), păstrează structura tomului anterior, grupând 19 studii în funcție de criteriul cronologic (antichitate, Ev mediu, epoca modernă și cea contemporană), adăugând o secțiune de documente, urmată de rubrica „Recenziilor și notițelor bibliografice”.

Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba publică și în acest volum un studiu concis, dar convingător despre *Autohtonii din Dacia Romană*. Autorul, aparținând ultimei generații de profesioniști pe tărâmul istoriei vechi, practică o abordare sintetică a unei teme pe cât de bătătorite, pe atât de sensibile. Logica expunerii, întemeiată pe documentare și argumentare, desfășurată într-o manieră perfect obiectivă și științifică, lasă însă loc suficient unor ipoteze și concluzii interpretative proprii. Clădite pe baza surselor epigrafice, *Considerațiile onomastice* ale Iuliei Dumitrache „asupra augustalilor din Ulpia Traiană” dovedesc un stadiu avansat de romanizare a majorității personajelor luate în discuție. Valentin Piftor, în schimb, tratează *Speranța de viață și structura de vârstă a populației masculine din Aquincum [capitala Pannoniei Inferior] în sec. I-III e.n.*, stabilind o comparație cu populația provinciilor danubiene, cu indici demografici calculați deja de diverși autori.

Liviu Pilat dezbate *Societatea și discursul de legitimare al Puterii în Moldova (secolele XIV-XV)*, într-un demers teoretic de sociologie istorică și politică, exemplificând prin apelul la terminologia prezentă în documentele medievale. În *Familii moldovenești cu ascendență clericală la cumpăna secolelor XVI-XVII – între ascensiune și declin social*, prin intermediul unui studiu de caz (preotul Cozma și familia sa), Bogdan-Petru Maleon radiografiază o categorie aparte, cea a clerului de mir, „una dintre cele mai stabile componente sociale ale lumii medievale românești” (p. 53). Pe aceeași linie deductivă, de extragere a unor tendințe și evoluții semnificative din conduite particulare și istorii locale, se înscrie și Lidia Cotovanu, cu studiul său, *Familia Cândescu-Mihălcescu și legăturile ei cu Epirul. Origini mai depărtate și mai apropiate (sec. XV-XVII)*. Sunt antrenante excursurile autoarei referitoare fie la albanezi-epiroți-greci-aromâni, fie la motivația unor dregători munteni de a ridica lăcașe de cult și mănăstiri în Grecia; la fel de demne de laudă sunt ilustrațiile și tabelele genealogice anexate lucrării. Gherorghe Lazăr scrie despre *Avatarurile unei călugări. Cazul negustorului Istodor Kefala* (sec. XVII), ce oferă o perspectivă nebanuită asupra monahismului românesc, sugerând motivele și impactul pe care l-a putut avea decizia de a îmbrăca haina călugăriei.

Constanța Vintilă-Ghițulescu analizează un subiect mai puțin savuros – prin comparație cu alte lucrări ce i-au consacrat un stil aparte în istoriografia recentă, anume *Foile de zestre și importanța lor în construirea unei căsătorii (1700-1865)*. Foile de zestre, inventare la fel de seci și prozaice ca și catagrafiile de averi, oferă însă surpriza unei valorificări neașteptate, dezvăluind aici prin excelență amănunte legate de universul feminin în momentul major al căsătoriei. O altă fațetă, un alt studiu de gen tratează *Păcatul femeii în fața justiției la începutul secolului al XIX-lea*. Nicoleta Roman creionează portretul, în care apare „nu femeia cucernică, grijulie și devotată familiei sale, ci femeia rebelă, păcătoasă, «netremnică și îndemnătoare la lucruri rele» (Antim Ivireanul)” (p. 155). Și, fiindcă le aminteam mai sus, *Catagrafiile de avere – surse importante pentru istoria socială* reprezintă obiectul interesului lui Dan Dumitru Iacob, care știe nu numai să extragă comori ascunse din documentele de acest tip, dar reușește și să convingă cititorul despre necesitatea parcurgerii lor sistematice și programatice în spațiul românesc. Alexandru Istrati ne demonstrează *Cum se învăța istoria în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în baza importantelor caiete de însemnări ale lui Ludovic Steege. În schimb Cristian Ploscaru, în studiul său *Despre «legalitate» în Principatele Române. Obiceiul, pravila, legiuirea și legea*, aduce clarificări esențiale de istoria dreptului și jurisprudență, recomandabile cu certitudine oricărui istorici moderniști, ce operează frecvent și de multe ori fără suficient discernământ cu termeni juridici de epocă. Lucian-Valeriu Lefter prezintă *Reforma lui Cuza. Împroprietăriți și descendenți la Dumești-Vaslui (1864-1909)*, o lucrare de istorie economică, dotată cu table statistice exhaustive.

Alexandru Mareș vine cu o contribuție deosebită de istoria zootehniei în primele două decenii ale secolului XX, în care, pe baza datelor statistice, interpretează dinamica efectivelor cabaline, bovine, porcine și caprine din România antebelică, prezentând și căile de redresare a zootehniei din perspectiva specialiștilor

vremii. O perspectivă de cercetare aparte deschide și Ovidiu Buruiană, propunând analiza tineretului național-liberal în România anilor '30. Autorul ultim citat încadrează organizarea și manifestările tinerilor liberali români, până la congresul din noiembrie 1933, în discursul generaționist, caracteristic îndeobște perioadelor de schimbare politică. Dorin Dobrinu deschide un nou dosar al rezistenței armate anticomuniste, prezentând grupul lui Teodor Șușman din Munții Apuseni (1948-1957). Utilizând documente de arhivă și mărturii ale unor supraviețuitori, între care prețioasa confesiune a partizanei Lucreția Jurj, cercetătorul reconstituie o impresionantă mostră de istorie orală cu privire la personalitatea marcantă a lui Șușman, cu impact până astăzi asupra mentalului colectiv din zona Huedinului până-n Țara Lăpușului și Maramureș. O lucrare de sociologie, alcătuită după tipicul construcției de tip argumentativ, gen preferat de practicanții științelor sociale, este cea dedicată de Anca Dohotariu *Uniunii libere în România postdecembristă*, respectiv: concubinajului, o „categorie socială” (conceptul folosit de autoare nu mi se pare potrivit în acest caz) existentă *de facto*, și proiectelor legislative (2002) pentru normarea sa *de iure*. Nefinalizarea unor atari inițiative, menținerea Codului familiei din 1954 trădează o încăpățănată mentalitate tradițională, sănătoasă de altfel în majoritatea aspectelor sale. Dacă Cristina Spinei realizează un excurs de istorie și critică literară pe tema narațiunilor despre holocaust, exemplificând „istoria catastrofelor ca istorie a culpei” și motive ale identității evreiești în romanul lui Doron Rabinovici, *Suche nach M. (Căutarea lui M.)*, Laura Sitaru, așa cum ne-a obișnuit deja, sub un titlu modest (*Democrația în spațiul arab. O încercare de înțelegere a unei paradigme culturale*), susține o adevărată desfășurare de forțe și cunoștințe de limbă, cultură, mentalitate arabă, atunci când ne inițiază în formele de democrație și aplicabilitatea acestui sistem politic în statele de tradiție arabo-islamică. Premisa onestă de la care pornește analista – că islamul arab trebuie perceput prin imaginile și conceptele sale caracteristice, democrația fiind așadar un import occidental – este susținută și de autori precum Burhan Ghalioun: „După ce au afirmat timp de decenii incompatibilitatea culturii sau religiei arabe cu democrația, iată că astăzi mai mult ca oricând intelectualii și oamenii politici americani se arată convinși că nimic din cultura arabă nu se opune instaurării acesteia” (p. 344). Cu alte cuvinte, democrația, un fel de cal troian în lumea arabă, manipulează opinia publică și îi vinde dorința Occidentului ca pe o falsă necesitate a Orientului.

Deși multe dintre studiile amintite mai sus dețin anexe scurte, documente mai consistente precedate de prezentări explicative sunt aduse la lumina tiparului de Marian Ciucă (*Istoria mișcării iezuite din Moldova consemnată de iezuiții Francisc Tomanowicz, Martin Kiernożycki, Ioan Ręgarski și Francisc Parzechowski*), Mariana Lazăr (*O mănăstire bucureșteană la mijlocul secolului al XIX-lea – Văcăreștii*), Artur Gorovei (*Folticenii. Cercetări istorice asupra orașului*, editor Ștefan Gorovei), Constantin Nonea (*Memorii*, III), Ion Donat și Șerban Papacostea (*Ținuturile dintre Carpați și Siret într-o descriere austriacă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, IV), Marius Chelcu (*Catagrafia locuitorilor evrei din orașul Iași în anul 1851*, II) și, last but not least, Andi Mihalache (*Raportul de poliție – o literatură de observație socială. Cazul Nicolae Iorga*, II).

*

Recapitulând și conchizând, „Revista de istorie socială”, în numerele VIII-IX (2003-2004) și X-XII (2005-2007), își onorează întru totul titlul, prezentând studii competitive, de înaltă valoare, apoi abordând, inter- și transdisciplinar, o paletă largă de metode și concepții moderne ținând de istoria mentalităților, istoria vieții cotidiene, istorie orală, antropologie socială și culturală, etnologie, demografie și statistică istorică, sociologie, istorie economică, a dreptului și a zootehniei, biografii istorice, istorie locală și familială, studii de gen. Trebuie adăugat faptul că studiile apar în limba română (majoritatea), dar și în limbi de circulație internațională (franceză, engleză, germană), în general fiind prevăzute cu rezumate extinse în altă limbă decât cea a expunerii. Astfel, grație conținutului lor, dar și formei în care se înfățișează, volumele „Revistei de istorie socială” impun prin ținuta elegantă, dar și printr-un elitism cultural și științific de bună calitate.

Ela Cosma

„Revista de istorie socială”. XIII-XV, 2008-2010, Iași, 2011, 515 p.

Opinii, reflecții

Moto: „Europa lor - Europa mea: călători în oglinda timpului”

Un gânditor spunea, odată, că cele mai prețioase comori sunt acelea pe care le descoperi din întâmplare, mai ales după un răstimp îndelungat de căutări, astfel că, odată cu ele, nu scoți la iveală doar giuvaere de mare preț, cât mai ales timpul și farmecul său specific ce s-a pierdut odată cu ele...și tocmai înțelepciunea acestui timp este aceea care te învață că ideile minunate de mâine își trag seva, adesea, din solul fertil al clipelor armonioase de ieri...căci, până la urmă, viitorul însuși este prezentul trecutului.

Sunt în măsură să spun că și eu am descoperit, din pură întâmplare, „Revista de istorie socială” publicată de colegii de la Iași, sub egida Institutului Român de Studii Strategice, coordonată de către Mihai Răzvan Ungureanu. Pe unii dintre membrii colegiului de redacție (prof. Ștefan S. Gorovei, CȘ II Ela Cosma, prof. Maria Magdalena Szekely) am avut chiar onoarea de a-i cunoaște personal.

Cu toate acestea, doar zilele trecute am făcut cunoștință cu o revistă care, chiar de la prima răsfoire, m-a incitat la reflecție. Încercând să recuperez din urmă timpul pierdut, m-am oprit și asupra volumelor anterioare, astfel că preocupările autorilor m-au trimis cu gândul la trei reviste de specialitate asemănătoare, care au făcut carieră în mediul cultural maghiar. Mă gândesc, în mod deosebit, la cunoscutele publicații „Szociálpolitikai Értésítő” apărută la Budapesta în anul 1980, apoi „Társadalom és Történet”, respectiv „Aetas” – publicată încă din anul 1986 grație eforturilor depuse de câteva nume consacrate în istoriografia de specialitate: Koszta László, Bellavics István, Tóth Sándor și, nu în ultimul rând, deja cunoscutul istoric Bárdi Nándor. Revistele au găzduit, într-o primă fază, lucrări cu caracter sociologic, bibliografii, iar, mai apoi, prețioase contribuții de istorie socială. Și nu întâmplător...

Așa cum bine menționa și prof. Constantin Iordachi de la Universitatea Central-Europeană din Budapesta, istoria socială s-a aflat, destul de mult timp, la originea a numeroase transformări istoriografice survenite pe plan continental, fapt care a facilitat afirmarea sa ca un domeniu de cercetare istorică de sine stătător. Instituționalizarea istoriei sociale s-a impus prin apariția unor departamente și institute de profil, dar și a unui însemnat număr de reviste academice de specialitate. În acest context se încadrează perfect reviste precum „Journal of Social History”, „The International Review of Social History”, „The International Review of Social History”, publicații maghiare ca și cele mai sus menționate și – sunt convins – inclusiv „Revista de istorie socială” editată de universitarii ieșeni.

Acest proces de instituționalizare a istoriei sociale, despre care pomenea și prof. Iordachi, a fost însoțit de o diversificare tot mai accentuată în interiorul domeniului, manifestată prin multiplicarea perspectivelor teoretice, a practicilor metodologice, dar și a subdisciplinelor. În acest cadru s-a putut remarca apariția „istoriei ca știință socială” marcată de dezvoltarea istoriei comparative, dar și a unei sociologii istorice bazate pe o combinație inegală între metodele și temele istorice și sociologice.

În asemenea condiții s-au impus, relativ ușor, domenii noi și perspective ale cercetării istorice precum: istoria politico-socială, istoria societală, istoria socială a artelor și culturii înalte, istoria socială a relațiilor de gen și istoria social-intelectuală. Odată cu aceasta, expansiunea abordărilor semiotice și antropologice în domeniile istoriei sociale și culturale a condus la explozia unor noi domenii și preocupări legate de istoria sexualității, istoria orală, microistoria, lumea animalelor cu reprezentări și simboluri, viața cotidiană etc.

Deja menționată diversitate de abordări se regăsește, cu succes, și în noul număr al „Revistei de istorie socială”, XIII-XV, pe anii 2008-2010. Așa cum se poate vedea și din cuprins, tematica se poate clasifica în cinci mari secțiuni: I. Lumea animalelor: realități, reprezentări, simboluri; II. Pagini din istoria romanității sud-dunărene; III. Viață cotidiană - loisir; IV. Activitatea unor prestigioase instituții: Biserica românească și Școala sau diverse societăți și asociații precum Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor din România; V. Memorii și descrieri de călătorie.

Firește, eu însumi am o deosebită considerație față de toate contribuțiile care s-au adus în volumul de față. Cu toate acestea mă declar fidel și pasionat al ultimei secțiuni din „Revista de Istorie Socială”, cea care are în vedere publicarea memoriilor de epocă și a descrierilor de călătorie. „Viciul” mi se trage din anii

de ucenicie în Școala Doctorală, atunci când, ocupându-mă de participarea episcopatului maghiar la Conciliul Ecumenic Vatican I (1869-1870), „vânam”, cu mare pasiune, jurnalele de călătorie ale prelaților maghiari. Erau anii când, entuziasmat de ideea de a completa excelenta cercetare a prof. Adriányi Gábor de la Universitatea din München, am considerat oportun să analizez „fața nevăzută”, „intimă” a „Blocului Germanic” din care a făcut parte și corpul episcopal maghiar, ce s-a opus cu îndârjire adoptării *Dogmei Primatului și Infailibilității Papei*.

O bună parte dintre jurnalele ce au fost scrise de către prelații maghiari, din Ardeal și Ungaria, odată cu anul 1869, când a avut loc plecarea lor la dezbaterile conciliare din Cetatea Eternă, le-am publicat în volumul ce face referire la memorialistica ecleziastică maghiară. Altele zac nepublicate până în ziua de astăzi. Mă seduce și acum ideea revenirii la aceste „picante” surse, dar nu pentru informațiile de ordin teologic, cât mai ales pentru savoarea relatărilor de călătorie ce surprind, în mod unic, farmecul de epocă al unui continent care, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, traversa bulversări sociale și mentale profunde.

În paralel cu revenirea la descrierile de călătorie din secolul al XIX-lea, am mai reflectat mult și la ideea de peregrinatio academica în vremurile actuale. Fapt pentru care – eu unul – i-aș felicitat pe colegii din Iași, dacă aș descoperi în cuprinsul „Revistei de Istorie Socială” faptul că secțiunea dedicată descrierilor de călătorie are continuitate...Și, de ce nu, s-ar numi chiar *Europa lor - Europa mea: călători în oglinda timpului*. Altfel spus, pe lângă atenția acordată peregrinărilor din epoca romantică, preromantică sau chiar mai vechi am da o șansă și relatărilor foarte recente...ale celor care călătorind lunar, zilnic poate, descoperă Europa cu ochii lor proprii, imortalizând-o în manieră unică. Cui prodest? La ce ar ajuta descrieri paralele, mai vechi și mai noi, puse față în față? Trăim într-o lume în care frontierele dispar încetul cu încetul și fiecare se poate avânta spre lumile cele mai îndepărtate în interiorul cărora, sub mirajul necunoscutului, are șansa de a-și regăsi propriile vise, dar mai ales pe sine însuși... Căci, așa cum însuși Nicolae Iorga menționa odată, „a călători este o nevoie sufletească”.

După cum, cu secole în urmă, oamenii călătoreau scriind sau descopereau, per pedes apostolorum, mirajul unui continent al cărui farmec răzbătea din perfecțiunea catedralelor gotice, din armonia muzicii lui Mozart sau din splendoarea arhitecturilor și picturilor moderne, tot la fel este și acum...călătorii veacului, care se scurge cu viteza gândului, descoperă și redescoperă zilnic lumile unui tărâm ce își caută cu disperare mare sa unitate.

La fel ca și ieri, călătoria în sine este pentru Homo Europaeus mai mult decât o inițiere spre cucerirea necunoscutului. Este șansa fiecăruia de a avea „Europa sa”, clădită în imaginarul lumii interioare sub cupola pribegiilor trăite la maximum în focul aventurii zilnice...Europa „mea” și Europa „ta” nu sunt altceva decât o microistorie imagologică intimă, un mozaic ce reflectă, în mod simbolic, diversitatea unui continent, în fapt „Graalul ascuns” al succesului său în fața vitregiilor trăite sub răceala scurgerii secolelor. Este oare atât de diferit farmecul „Europei lor”, a celor de altădată, față de „Europa ta”? Probabil că, la această întrebare, răspunsul nu poate fi decât undeva la răscruce...răscrucea poveștilor aduse la lumină de călătorii timpurilor vechi și noi...Cu siguranță că, doar sub pana lor, Zeița Clio va revărsa mai multă frumusețe, evitând, astfel, să ocolească „Bătrâna Doamnă”...

Attila Varga

„Pontes . Review of south east european studies”, Moldova State University. Vol. 5, Chișinău, 2009, 352 p.

Istoriografia din Republica Moldova se află în continuare într-o fază evolutivă marcată determinant de specificitatea momentului prelungit al tranziției spre societatea democratică. Ambivalența dialogului între specificitatea variantei canonice, proprie direcției tradiționaliste acceptate drept persistentă a moștenirii epocii comuniste, și modernismul versiunii potențate conceptual-metodologic atât de influența valorilor civilizatorice continentale, cât și de posibilitatea racordării mediate la fluxul ideatic/noțional era favorizată, în deceniul prim al mileniului actual, de înnoirea programatică și tematică ilustrată de reprezentării generației stimulate meritocratic de ambientul intern generat de

oferta sistemului academic și universitar în plan local (institutele de cercetare și rețeaua de învățământ superior din Chișinău) și național (universitățile de la Bălți, Cahul și Tiraspol).

Fenomenul meditației personale și colective a specialiștilor cu privire la necesitatea regândirii trecutului național în paradigma influențată de modalitatea existenței și acțiunii factorului științific, în spațiul și timpul afectat și modificat sub impactul transformărilor survenite în palier extins, a fost exprimat precaut și timid în debut (1995-), și dezinvolt profesional mai apoi (după 2005-), în abordări monografice, sinteze și exegeze referitoare predominant la avatarurile științei istorice dintre Prut și Nistru, la „istoricitatea” scrisului de profil și la particularitățile aportului contributiv ori involutiv al factorului uman, perceptibile în secvența de clivaj datorată constrângerilor realităților factuale generate de ingerința stângii la nivel guvernamental. Revuistica de profil se acomodase gradat acestui sinuos traiect progresiv și exprima încercări notabile, dar și rezultate benefice într-un dublu unghi, documentar și interpretativ, răsfrânt treptat și în exterior, prin intermediul unui exercițiu hermeneutic ingenios prestat de câteva periodice de specialitate, cu extinsă adresabilitate, fie prin inserarea unor articole/studii redactate în limbi străine și dezbătând novatoare procedee interpretative, fie prin edificarea unor publicații mixând contribuții străine și locale în dezbaterile unor teme comune unui extins areal geografico-istoric, în termenii unei avenite disponibilități comparatiste.

Unui atare deziderat îi corespunde revista apărută sub egida Catedrei UNESCO de studii sud-est europene și a Forumului PLURAL din cadrul instituției universitare de renume din capitala Republicii Moldova. Caracteristică și semnificativă persistă componența grupului de editori, format din emisari ai generației de tineri istorici, cu studii de specializare și doctorat în România (București, Iași), Ungaria (Budapesta), Franța (Paris) etc., preocupați atât de eradicarea influenței globaliste comuniste din modul de gândire și discursul istoric aferent, cât și de racordarea noilor opțiuni electiv și selective ale propriei istoriografii la seria de dezbateri inovatoare în perimetrul exprimării comprehensive europene. Însăși alcătuirea Consiliului științific „academic” invederează deschiderea profesată temerar acum prin atari inserții contributive și dezinhibant comunicative: personalități de prestigiu din Canada (2), Franța (2), România (2) și SUA (3), reperate îndeosebi pentru truda științifică manifestată constant în timp față de cunoașterea și facilitarea extinderii cercetării trecutului din respectiva arie geografico-istorică, în Europa și pe întreg mapamondul.

Tomul ultim tipărit dezvăluie un schimbat fond și o adecvată formă, prin tiparul și grafica (design-ul), ce conturează un deja versat discurs academic, exploatat pe teme de interes „sensibil”, dezvăluind un critic demers față de conjuncția suitei de mituri și stereotipii care frânează încă posibilitatea „renovatei” interpretări istorice, dorința extinderii dialogului profesional și deplin academic, lipsit de constrângeri ideologice și încorsetări tematice edificate întru diminuarea spațiului liber agreat pe seama dezbaterilor profund exegetice pe tărâm intern și internațional. Constanta atenție interpretativă față de explorarea tradiționalului spațiu regional este vizibilă în conexiune cu reușita încadrării în contextul global, urmând un neutral criteriu de dublă clasificare: cronologică și tematică. Excepții care pot sau nu întări regula sunt făcute în raport cu anumite intervenții de strictă orientare „istoricistă”, cu generalizări posibile numai față de anumite teme „discutabile/spinoase”, dar deloc „discriminatorii ori restrictive”, exprimabile numai în aceeași știută formulă de înalt nivel științific și de reprezentare a izbândeii generației formatoare de tineret studios. Contributori ai acestui număr sunt cadre didactice, masteranzi, doctoranzi și studenți profesând la universitățile din localitate, cercetători din institutele de profil ale Academiei de Științe, istorici din Canada, Elveția și Kârgistan, cu subiecte variate și interesante cronologic și tematic, înfățișate în engleză, franceză, română și rusă, într-o structură logic argumentată dpv. al conținutului inculcat: două secvențe de articole (10), partea de „miscellanea” (2) și tronsonul recenziilor (9, la număr: 5, la cartea rusă, 2, la cartea românească și 1/1, germană și engleză). „Amalgamul” tematic în sens pozitiv relevă poziționări sigure față de subiecte tratate interdisciplinar (social-economic-politic ori cultural-spiritual), în coroborare cu proiecția „duratei lungi” desfășurate între sfârșitul de veac XVIII – începutul secolului XIX (analiza micro-istorică a relației dintre stat și biserică în debutul extinderii rusești în Basarabia!) și până în actualitatea imediată (locul și scopul Catedrei UNESCO în arealul zonal!).

Efortul de deschidere către lumea de idei a istoriografiei europene aflată în continue prefaceri conceptual-metodologice, efectuat în năzuința de a dialoga constructiv și nu doar de a-și asuma ori accepta modelul sau versiunile unui alt/nou canon profesional, constituie un fapt vital în ființarea și acțiunea unei atari reviste de profil, care alături de alte câteva (de ex., „Interstitio. East European review of historical

anthropology”, I/2007/ nr. 1-) funcționând în aria de atitudine și expresie proprie scrisului istoric din Republica Moldova, îi validează capacitățile multiple creatoare și disponibilitatea spre aprofundarea și exersarea unui discurs istoric aparent „corect politic”.

Stelian Mândruț

„**Anuar 2010**”, Zrenianin, Edit. Institutului de Cultură al Românilor din Voivodona, 2011, 297 p.

Potrivit mărturisirii lui Costa Roșu, redactorul responsabil al acestui periodic editat de Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, volumul pe care îl supunem acum atenției se deosebește de primul („Anuar 2009”) prin conținutul său, care se adresează tuturor celor interesați de trecutul istoric și cultural al românilor din Voivodina. Dacă în primul volum al „Anuarului” atenția a fost îndreptată, îndeosebi, spre aspecte organizatorice concretizate în proiectele Institutului, inițiate pe parcursul anului respectiv (2009) și în evenimentele organizate de instituții și asociații românești din Voivodina, în acest număr se constată o aplecare spre aprofundarea științifică, prin înregistrarea unor contribuții datorate unor cunoscuți istorici și etnografi din Serbia, România și Croația.

Istoria locală ocupă un loc privilegiat în cuprinsul acestui număr, acoperind toate epocile istorice, din antichitate până la epoca contemporană, prin studiile semnate de Irina Baloș, Costin Feneșan, Cristina Feneșan, Valeriu Leu, Mircea Măran, Nicolae Bocșan, Ion Cârja, Stelian Mândruț și Claudiu Călin, care relevă importanța „strategică” a Banatului într-un anumit context politic dat. Nu sunt neglijate nici aspectele culturale din trecutul zonei, prin materialele datorate lui Costa Roșu și Niță Frățilă, care îmbogățesc cunoașterea și înțelegerea acesteia, scopul declarat al acestui volum/număr fiind, între altele, și acela de a „aduce mai multă lumină perioadelor puțin cunoscute din trecutul nostru, respectiv ale imaginii deja formate de această lume despre noi” (p. 5).

Parcursând paginile acestei publicații, care se încheie cu informații despre activitatea Fundației Române de Etnografie și Folclor în cei 15 ani de existență (Igor Ungur) și rubrica de recenzii (p. 258-290), constatăm că ea reușește nu numai să-și atingă obiectivul declarat, ci și să se impună prin ținută științifică.

Lidia Gross

„**Revista română de istorie a presei**”, Vol. IV, 2010, nr. 2; Vol. V, 2011, nr.1. Asociația română de istorie a presei. Cluj-Napoca, 212, 212 p.

Recunoscută îndeosebi pe parcursul secolului XX și într-o modalitate gradat extinsă spațial și temporal din motive determinate de multitudinea de factori direcți și adiacenți (admirație/respect; frică/teamă; onoare/repulsie etc.) implicați în consolidarea menirii informativ-influențativ-comunicative dpv. etic-moral, cultural-civilizatoric deținute în societate trecută și actuală, indiferent de extreme geografice/istorice, naționale/politice, lingvistice/confesionale, cea „de-a patra putere” în stat/e a însemnat și continuă să valideze (ne) cuvenita oglindă (f)utilă în percepția auto-reprezentării (de)formate a existenței și acțiunii ființei înzestrată cu rațiune și nu numai!

Apariția și evoluția organismelor de presă, sub variate titulaturi și calibre programatico-tematice, fenomen reclamat de progresul uman și necesitatea adecvatei reflectări (în) scris/e întru augmentarea ori demolarea valorii informației contributive sau distructive într-o alternanță vizualizată dihotomic, a generat implicit/explicit, în spațiu și timp, cerințe privind organizarea și orientarea trudei cotidiene spre acumularea de înmulțite valențe (re)cognoscibile în plan cantitativ și calitativ. Noțiunile exersate și exploatate privitor la multitudine și eficacitate au condus treptat la aflarea funcționalității și intensificarea sau contracararea concurenței prin diverse asociații/societăți de profil, care își afirmă și dispută primordialitatea prin impunerea unor diverse grile de comună ori separată publică difuzare, sub formă de conferințe/congrese/reuniuni și instrumentarul respectiv de (in)formativă vehiculare.

Lecturând cele două editoriale cu un rost și sens bine gândit în economia structurală a publicației discutate în continuare, ne dăm perfect de bine seama că „reconstrucția tradiției” (cf. Aurelia Lăpușan), ca legitim proces consonant cu existența trecută și actuală a presei autohtone, a generat reunirea unor competente/competitive energii pe traseul dezbaterii inițiate și manifestate îndeosebi în cursul deceniului prim al mileniului actual, sub adecvata formă managerială sorgimentată atât de apelul, deopotrivă nostalgic, față de notabilul trecut, cât și de ipoteticul corolar în raport cu optimismul și beneficiata prezentului, statuat de distorsionatul flux cantitativ – în comparație cu alte intervale cronologice/tematice – semnificat de cifra tipăriturilor seriale, estimată la peste 15.000 de titluri în ultimii 20 de ani (Cf. Marian Petcu).

Presa a însemnat și continuă să ilustreze destine umane, dezvoltate firesc în forma și fondul profesiștilor denumiți gazetari/jurnaliști/publiciști/ziariști etc., constituind generații aparte de elitiști ai scrisului cotidian/săptămânal/lunar/semestrial/trimestrial/bianual/anual etc., profesat în mediul urban/rural, de specialiști sau amatori, aleatoriu ori constant, denotând caracteristici/ specificități/norme de conduită deontologică/etico-morală identice ori contrare, de ținută elevată sau de condiție îndoielnică, în varianta degradantă a „foilor” de uzată/uzuală informare.

Demersul congenerilor inițiatori ai periodicului oportun fondat în 2007, prin stabilirea unor criterii sever aplicate (vezi „normele” stipulate pe verso-ul ultimei coperte!) și operaționalizarea vizualizată conceptual și metodologic, prin gradul adecvat de rigoare și tehnicism stabilit în peisajul autohton al presei scrise, persistă notabil într-o structură logic meditată și inserând contribuții de valoare documentară și interpretativă, diseminate structural în următoarele rubricaturi: Editorial (Marian Petcu, 2010/nr. 2; Aurelia Lăpușan, 2011/nr. 1); Conferințele ARIP (al treilea congres, Pitești, aprilie 2010); Studii și eseuri (diferențiate tematic și cronologic, acoperind spațiul intrinsec autohton, plus Occidentul și Australia, între 1879-2008, cu semnatori distinși intelectuali: Cseke Péter, Maria Danilov, Silvia Grossu, Marian Petcu, Mircea Popa, Ilie Rad, Tatiana Slama-Cazacu etc.); Mărturia unei generații (interviu inedit realizat de prof. Ilie Rad cu ÎPS Bartolomeu Anania, aprilie 1994); Dialoguri esențiale (interviu cu general de brigadă, Constantin Antip, în toamna lui 2005); Ancheta revistei (despre un actual și incitant subiect „Volumele coordonate/editate, prilej de imposteră intelectuală”, răspund: Liviu Antonesei, Anamaria Beligan, Ștefan Borbély, Mihai Coman, Paul Schweiger, 2010-2011); Recenzii (exclusiv despre lucrări monografice abordând fenomenul în trecut și prezent, în țară și diaspora, 2002-2011); Cărțile colegilor noștri (recent apărute, 2010-2011, citați fiind Victor Ciupină, Aurelia Lăpușan, Gabriela Rusu-Pășarin, Marius Sala); Miscellanea (aniversări/omagieri/necroloage: Cseke Péter, Nestor Ignat, poetul „Jean” Pop, Ion Spac, decanul de vârstă al tagmei bibliotecarilor basarabeni!, Teodor Tanco; Constantin Antip, Î. P. S. Bartolomeu Anania, Adrian Păunescu, Titus Dumitru Popa); Din viața asociației (relatări despre conferințe, congrese, dezbateri, colecții muzeale de presă, diplome de onoare, călătorii de studii, premiul național pentru jurnalism „Nicolae Sever Cărpinișan” – primul jurnalist român licențiat la Sorbona, în anul 1927); Arhiva de aur (incluzând mărturii epistolare restitutive, respectiv un segment de corespondență purtat de Ilie Rad(u)-Nandra cu acad. Iorgu Iordan, între anii 1981-1983).

Efortul constructiv inițial, realizat de tandemul universitarilor Marian Petcu (București) și Ilie Rad (Cluj-Napoca), ambii reprezentând facultățile de profil jurnalistic, dublat de stăruința coordonatoare a colegiului redacțional format din nume importante ale cercetării fenomenului de presă în trecutul și prezentul spațiului și timpului românesc (Alba Iulia, Chișinău, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Tennessee/USA, Timișoara, Viena) și augmentat de contribuțiile pertinente ale autorilor însumând o extinsă scală valorică profesională (cercetători, profesori și universitari), converg spre sublinierea unui consistent demers științific și reprezentativ aport în revuistua autohtonă de profil, prezumtivă concurentă, din punct de vedere grafic și tematic, cu similare exerciții, de veritabilă „admirație” spirituală, dezvăluite într-un extins areal intelectual european.

Stelian Mândruț

„Studii și cercetări. Banatul trecut istoric și cultural”, Editura ICRV- Editura Fundației Zrenian, Novi Sad, 2010.

Prezentul volum conține o serie de studii, bazate pe prezentările a mai multor simpozioane ai ultimilor ani în tematica istoriei și culturii bănățene. Unele dintre studii – de exemplu, cel al Mihaelei Bedecan, care are, la rândul lui, un subiect foarte specific, respectiv profilul clerului din regiune oglindit în presa românească din perioada 1865-1873 – sunt de o întindere mai mică, iar varianta extinsă în cazul altora – cu subiecte mai largi – versiunea extinsă ar putea să reprezinte și baza unor monografii separate. Volumul conține în total 44 de studii, grupate în patru părți tematice. Majoritatea acestora au fost scrise în limba română, și sunt însoțite de rezumate în engleză și în sârbă, dar se găsesc și studii în limba sârbă.

Între autorii din secția de Istorie – prima și probabil cea mai amplă dintre secții – se întâlnesc nume importante ale istoriografiei autohtone cum ar fi Stelian Mândruț, soții Andea, profesorul Ioan Munteanu din Timișoara, etc., dar și autori mai tineri. Subiectele tratate se regăsesc pe o scară foarte variată, între care studii biografice – avându-i ca „eroi” persoane mai cunoscute ca Baba Novac sau Cornel Groșorean, dar și figuri istorice mai puțin notorii pentru publicul cititor mai larg –, studii legate de istoria bisericii, dar și incursiuni istoriografice. O unitate cu mai puține titluri, dar cu un conținut foarte valoros este secția *Învățământ, Limba română*, care conține studii grupate în istoria învățământului din Banat, și nu numai. De exemplu, studiul Romanței Iovanovici, respectiv al Liei Magdu reprezintă contribuții lingvistice, sau al lui Mariana Dan, care tratează din punctul de vedere al antropologiei culturale, modelele de identitate regăsite în literatura minorității române din Voivodina.

A treia parte este concentrată în jurul unei problematice foarte actuale, și care are posibilitatea de a-și pune amprenta pe evoluția societății: cea a relațiilor și interferențelor interetnice și interculturale într-un mediu multicultural. În acest caz, numărul autorilor sârbi, respectiv al studiilor în limba sârbă, este important, iar tematica este la fel de diversificată, ca și în cazul primelor două unități, majoritatea scrierilor încadrându-se în domeniul etnologiei și al filosofiei culturii, dar există și anumite aspecte utile pentru cei interesați în istorie sau sociologie, cum ar fi în cazul studiului Marinei Puia-Bădescu, intitulat *Interferențe sârbo-române*. O direcție viitoare de management al simpozionului, respectiv largirea orizontului seriei de publicații, ar fi includerea pe viitor a unor studii cu privire la rolul elementului etnic și al culturii naționale maghiare și germane în regiune: din câte cunoaștem, și aceste două naționalități au jucat un rol în evoluția istorică și culturală a Banatului, dar aceste aspecte n-au fost cercetate și exploatate într-un mod interdisciplinar, în spiritul european al unității în diversitate, existând, în schimb, o serie de studii etnocentriste. Ultima parte a volumului, intitulat *Evocări*, conține scrieri care tratează prin prisma unei retrospective analitice anumite persoane și reviste ce și-au adus contribuția la evoluția istoriei regiunii, dar și scrieri de alt gen. Sunt foarte interesante ultimele două studii, operele unor oameni de știință sârbi: Sasa Kicosev analizează, în oglinda datelor statistice ale recensămintelor, principalele caracteristici demografice ale Banatului, iar Zeljko Bjeljic, în studiul lui scris în limba sârbă, ne prezintă baza materială a potențialului turistic din Banat.

În introducere, se spune că dintre toate provinciile istorice românești, Banatul a fost cel care a fost cel mai puțin cercetat, ca atare, din motive diferite. În ultimii ani însă – observăm noi – se fac eforturi serioase pentru recuperarea acestor lipsuri, și între acestea, putem număra și simpozionul *Banatul, trecut istoric și cultural*, a cărui gamă de subiecte devine din ce în ce mai variată, lucrările acestuia aducând tot timpul informații noi pentru înțelegerea acestei lumi complexe a multiculturalității. Este un aspect foarte important și faptul că, prin lucrările acestui simpozion, se aduc contribuții la favorizarea unei apropieri culturale româno-sârbe, deoarece foarte multe prezentări se ocupă de acest subiect. Aceste lucrări mai pot să fie însă extinse atât din perspectiva multiculturalității – aducând în discuție tangențe maghiare și germane, prin elementul șvab al regiunii, evreiești, țigănești, și într-o retrospectivă istorică, chiar turcești și grecești, dacă luăm în considerare ocupația otomană și rolul negustorilor greci în viața economică atât a imperiului otoman, cât și în cel habsburgic – cel a domeniilor științifice – aspectul economic, respectiv cel sociologic, după părerea noastră, fiind mai puțin prezent – sau chiar al epocilor istorice tratate – existând o lipsă acută în

privața studiilor cu subiecte din istoria antică, clasică, respectiv cea foarte contemporană, deși anumite aspecte ale evenimentelor și fenomenelor din istoria recentă și contemporană ar putea fi interesante și pentru o audiență mult mai largă, de exemplu, consecințele destrămării Iugoslaviei asupra relațiilor interetnice sau evoluția acestora în contextul crizei economice. Inițiativa însă – adică simpozionul și volumul legat de acesta – este una foarte bună, ce merită susținută și dusă mai departe în continuare.

Artur Lakatos

„Synergies Roumanie, Revue du GERFLINT”, Cluj-Napoca, 2011, nr. 6, 260 p.

Publicația pe care încercăm să o aducem în atenția cititorilor noștri și-a început activitatea în anul 2006 și continuă până în prezent să furnizeze articole și publicații de o înaltă valoare științifică sub îndrumarea mai multor experți internaționali și naționali deosebit de valoroși.

Cele șase apariții de la lansarea revistei, au reușit să trateze probleme variate și complexe, subliniind un caracter inter și transdisciplinar al publicației; Volumele *Entre risque et liberté. La Roumanie et l'Europe, Pour une approche „complexe” de la Francophonie, Regards sur la culture roumaine dans la dynamique européenne, Sciences du langage et didactique des langages. Frontières et rencontres, Approches du sens. Perspectives littéraires, didactiques et linguistiques*, precum și ultima apariție, coordonată de Mioara Codleanu, Mircea Muthu și Vasile Puscaș, cu titlul *Entre affirmation identitaire et intégration: le dialogue interculturel européen*, accentuează caracterul interdisciplinar și divers abordat. Varietatea de teme, este ilustrată într-o paletă semnificativă, de la tematicile specifice științelor lingvistice cum sunt cele referitoare la *les nomes propres*, până la reconstrucția valorilor și percepțiilor culturale europene; mai mult decât atât, o atenție deosebită se alocă modificărilor structurale ale societății europene, asupra hermeneuticii construcțiilor imaginarului colectiv european, cu referințe clare și critice la adresa dificultăților de imagine și de percepție a spațiului Europei centrale și de est atrăgând atenția asupra problemelor de integrare europeană.

Colectivul revistei, pe care îl considerăm deosebit de important, este format din Chantal Delsol, Université de Marne-la Vallée și Andrei Pleșu, Universitatea din București, în calitate de președinți, Jaques Cortès, director de publicație, Dorin Domuța, în calitate de redactor șef, Călin Teuțișan și Monica Vlad.

Consiliul științific al revistei cuprinde notabilități și membri de valoare, precum Chantal Claudel (Université Paris VIII), Dominique Ulma (Université Claude Bernard Lyon I), Aleksandra Ljalikova (Université de Tallin), Elsa Godart (Université de Marne la Vallée), Gisèle Vanhese (Université de Calabre), Ion Pop (Universitatea Babeș-Bolyai), Mihai Sandru (Academia Română), Pierre Chalvidan (Université Paris XII) și mulți alții, ale căror cercetări cresc semnificativ importanța publicației.

Numărul de față cuprinde perspective comparative aflate într-o interdependență directă cu problematica actuală a spațiului european, unde contextul socio-politic global, împreună cu tendințele divergente de integrare și fragmentare ale societății contemporane, generează sciziuni la nivel conceptual. O atenție deosebită se acordă României, ca element cultural activ în spațiul francofon, lucrările analizând în general succint diversele valențe culturale ale abordărilor europene și nu numai.

Structura revistei cuprinde trei teme generale, prezentate succint în descriere: dosarele de traductologie, dosarele de literatură și critică contemporană românească și, nu în ultimul rând, dosarul aferent extinderii europene. Prima parte, rezervată traductologiei, subliniază caracterul francofon al studiilor și preocupările cercetătorilor asupra evoluțiilor lingvistice în cadrul acestor științe. Cea de-a doua tematică, oarecum complementară cu prima, o completează prin analize critice comparate, plecând de la niște ipoteze extrem de bine conturate; abordările epistemologice și metodologice subliniază caracterul multicultural european în contextul micro și macro geografic actual. Ultima tematică atinge probleme profunde ale Uniunii Europene aferente temei integrării europene, creionând subtil diversele divergențe și paradoxuri conceptuale referitoare la tratatele Uniunii Europene, la principiile pe care le promovează și la riscurile și incertitudinile evoluțiilor viitoare.

Considerând că revista abordează varii teme, de o calitate științifică ridicată, valențele și complexitatea acesteia atingând extrem de fin problematicile contemporane și recente, o recomandăm cu căldură, numărul 6 fiind disponibil la adresa http://www.synergiesroumanie.ro/ro/arhiva_nr6.php.

Cristian Șipețeanu

„Piramida. Revistă de cultură al românilor din Voivodina”, numărul 1, anul I, iarna 2010-2011

În zilele noastre, când producția științifică și culturală românească se concentrează în primul rând asupra indexării și recunoașterii internaționale, cu toate consecințele pozitive, dar și mai puțin dezirabile ale acestora, ne face o plăcere deosebită să luăm în mâini o revistă nouă, publicată în limba română, care își fixează ca obiectiv prezentarea unor aspecte ale istoriei și culturii diasporelor românești din Balcani.

Am luat cu mult interes primul număr al revistei „Piramida”, revista Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina. Editat de Nicu Ciobanu, primul număr conține un grupaj tematic de scrieri care se încadrează în tema colectivă „Români de pe Litoralul Adriatic – istroromânii, morlacii, valahii muntenegreni”. În total 14 titluri diferite, operele a 9 autori – printre care și al decedatului profesor Radu Florea –, având subiecte etnologice, etnografice și istorice legate în primul rând de românii de pe teritoriul fostei Iugoslavii, dintre care unele sunt destul de consistente și oferă multe informații noi, iar altele au un caracter mai sintetic. Probabil că a fost o concepție editorială ca acest număr să nu conțină niște lucrări inedite, nepublicate încă în alte locuri, ci o selecție a unor texte de calitate, reprezentative, publicate de-a lungul timpului în volume și reviste diferite sau susținute cu ocazia unor simpozioane diferite, cum ar fi *Banatul – trecut istoric și cultural*. Toate studiile sunt publicate în limba română, – cele care au fost publicate în original în limba sârbă, fiind traduse de către traducătorii revistei în română – și sunt dotate cu câte un rezumat în limba sârbă. Revista e bogat ilustrată.

Primul studiu, *Povestea unei populații străvechi care dispăre*, semnat de Costa Roșu, are ca subiect evoluția comunității istroromâne de-a lungul istoriei, studiu la a cărui bază stă prezentarea simpozionului „Banatul – trecut istoric și cultural”, ediția din 2010. Studiul lui August Kovacec, *Așezarea actuală a istroromânilor și ocupațiile lor*, are un caracter puternic etnografic și de analiză culturală, și a fost publicat, pentru prima oară, într-un volum având ca subiect istroromânii, publicat la București, în 1974. Studiul lui Radu Florea este un „clasic” al istoriografiei și mai ales a lingvisticii subiectului, publicat pentru prima oară la București în 1962, constatările lui rămânând valabile până în ziua de azi. Cvetko Pavlovic scrie, în cele trei studii ale lui selectate pentru acest număr, despre comunitatea românilor morlaci din fosta Iugoslavie, mai precis, despre anumite obiceiuri ale acestora, cum ar fi ceremonia tradițională de nuntă, activități de cultivare a pământului etc. Semnătura istoricului muntenegrean Duro Batricevic o poartă două studii, care au ca subiect istoria românească din orașul Cetinje, Muntenegru. Următorul studiu, cel al lui Costa Roșu, are ca titlu *Cetinje – istorie și cultură și Biserica Valahă, cel mai vechi locaș de credință din Cetinje*, reprezintă de fapt două scrieri mai scurte, una fiind centrată în jurul urbanizării lui Cetinje și al rolului jucat de locuitori români ai acestuia, iar a doua este o prezentare, folosind o metodologie clasică, a Bisericii Valahe din orașul Cetinje, monument care, peste rolul lui religios, are și un înțeles simbolic foarte important pentru populația minoritară română din Muntenegru. Laurențiu Liviu Streza, mitropolit al Ardealului din Sibiu, își trece și el numele printre autori cu lucrarea *Liturghierul lui Macarie. O jumătate de mileniu de la tipărirea Sfintei Liturghii*, un studiu dedicat primelor tipăriri religioase având în prim-plan *Liturghierul* slavon al lui Macarie, din 1508, care, conform autorului, *reprezintă prototipul tuturor liturghierelor slavone tipărite mai târziu la Veneția în cursul secolului al XVI-lea pentru uzul slavilor sud-dunăreni (sârbi și bulgari)*. Iar noi, la rândul nostru, trebuie să observăm cu multă simpatie și plăcere actualitatea credinței religioase în împrejurările amenințărilor contemporane la adresa acesteia, idee inclusă în concluziile acestui studiu.

Tot imprimantele sunt subiectul următoarele două studii, semnate de istoricul muntegrecan Dusan J. Martinovic și cel sârb Jasmina Grijkovic-Medzor, ambele având la bază niște prezentări susținute cu ocazia simpozionului *Ieromonahul Makarije-1494-1994* din 1994. Ultimul studiu, cel al academicianului Bozidar Sekularac, intitulat *Urme ale valahilor din Muntenegru*, ne vorbește de prezențele românilor în diverse surse medievale ale istoriei regiunii. Iar revista se încheie cu prezentarea unei liste bibliografice, întocmită de Costa Roșu, care are două părți: prima parte conține 142 de titluri ale unor lucrări care au ca subiect comunitatea de istroromâni, iar cea de-a doua parte, mult mai scurtă, ce însumează numai 19 titluri, conține scrieri referitoare la românii din Muntenegru.

Considerăm acest prim număr al revistei „Piramida” ca fiind unul reușit. Orice început este greu, și asemenea publicații trebuie încurajate, susținute și apreciate de către comunitatea culturală și cea științifică. Inițiativa este, în sine, una bună: materialele sunt bine selecționate, și tot corespund unui standard foarte ridicat din punctul de vedere al conținutului. Este important și ca revista să aibă o circulație largă, măcar în mediul cultural românesc. Trebuie să remarcăm cu simpatie și caracterul intercultural al majorității scrierilor, conviețuirea istroromânilor sau a morlacilor cu populațiile majoritare slave fiind, în abordarea autorilor, un mediu natural, înțeles de la sine, un cadru al interferențelor și al conviețuirii, nicidecum al rivalității și conflictului. Din punctul de vedere al metodologiei și al redactării, urmează să vedem în numerele viitoare, cum va evolua concepția autorilor: publicarea unor studii tematice inedite oricum se va impune la un moment dat, la fel și adaptarea unui set de norme de redactare standardizate. Pentru ca revista să poate fi indexată și la nivel internațional, s-ar impune, pe lângă rezumatele în limba sârbă, și existența unor rezumate în limbi de circulație internațională, în primul rând, în limba engleză. Dar toate acestea sunt pentru viitor. Până atunci, primul număr tematic al revistei „Piramida” rămâne o lectură interesantă pentru toți cei interesați în problematica respectivă.

Artur Lakatos

„Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei XIV-XV”, Budapest, 2011, 416 p.

O universitate cu prestigiu continental, înființată în 1635, este cea denumită și astăzi „Eötvös Loránd”, din capitala Ungariei, cea dintâi din punct de vedere cronologic și poate cea mai importantă științific. Aici studiază o bună parte din tineretul țării, beneficiind de competența unui ales colectiv didactic, având drept sarcină și scop deopotrivă educare în spirit național și european.

Lucrarea propusă atenției colective este intitulată „Analele Bibliotecii Universitare „locale, care consemnează atât evenimentele privind trecutul instituției, cât și prezentul lăcașului universitar printr-o serie de documente care pot depune mărturie peste generații, oferind informații extrem de prețioase despre istoria, cultura, viața cotidiană, într-un cuvânt despre tot ce ține de evoluția bibliotecii științifice.

Publicația, susținută financiar permanent de Ministerul Administrației și Justiției, este coordonată de către directorul așezământului academic, prof. dr. Szögi László, universitar, istoric, arhivar și bibliotecar.

Anuarul prezent într-un număr dublu este compus din patru capitole distincte, fiecare cu un titlu semnificativ. Compartimentele structurate tematic cuprind importante contribuții de profil, elaborate de diverși specialiști din variate domenii.

Primul capitol se axează pe evocarea istoriei universității și a istoriografiei respective, însumând compartimente ordonate logic în conturarea unui atare demers de sine stătător. Astfel, Szögi László abordează tematica studenților peregrini din evul mediu, între anii 1100 și 1526. Autorul reușește să indice, prin tabele statistice, rezultatele clare în legătură cu acest fenomen, cuantificând amănunțit etapele migrării tineretului studios din comitatele de altădată ale țării în diferite zone ale Europei, mai ales în partea ei vestică, cum ar fi teritoriile de astăzi aparținând Austriei, Poloniei, Italiei, Cehiei, Germaniei, Franței și Angliei. Kosztricz Anna prezintă viața studenților maghiari, bursieri din Uniunea Sovietică, între 1946-1948. Ea subliniază că, dacă numărul acestora era la început de numai 500 persoane, cifra a crescut vertiginos până la 8000, în 1952. Majoritatea lor au învățat fluent limba rusă și au aprofundat anumite domenii de activitate, necesare a fi augmentate prin proprie contribuție în urma revenirii definitive acasă. Latorcsai Csaba încearcă să înfățișeze anumite aspecte din viața clericilor superiori, implicați în datul politic, dar care au militat permanent pentru

sustinerea nivelului de pregătire universitară, asigurând studenților o educație fizică, mentală și psihologică de înaltă calitate ori angajându-i în demersul de a dobândi burse de specializare în varii țări.

Următorul capitol apare edificator prin relevantele informații vizând tocmai trecutul bibliotecii Universității. Knapp Éva, de exemplu, trece în revistă sumedenia de bibliotecari activi în existența iezuită a universității între anii 1561-1773, apelând la înscrierea lor într-o necesară bază de date. Kazimir Edit încearcă și reușește a investiga evoluția instituției prin prisma elementului receptacol numit cotidianul „Pesti Napló” (1850-1875). Prin cele 80 de articole selectate și analizate, semnatarea vizualizează activitatea bibliotecii într-un interval temporal nescutit de vicisitudinile evenimentelor istorice. În decursul unei minuțioase cercetări, Tóth Péter izbândește în strădania de a valoriza, prin comentarii pertinente, o parte din valoroasa colecție de codice medievale păstrate în depozitele instituției. Cercetarea fragmentelor de documente a început în 2006 și a continuat până după 2009, intenționându-se, pe de-o parte, descrierea și catalogarea segmentelor medievale – desprinse din fond, prin operația de legare înfăptuită în anii '80 –, fără a se fi menționat, din păcate, proveniența niciuneia dintre ele, iar pe de altă parte, s-a continuat investigația pentru a găsi și descifra noi fragmente, respectiv valori inedite incunabulare, depistate în cursul timpului.

Capitolul trei al anuarului conține două articole ce țin de istoria socială și culturală. Într-un interesant articol, Bibor Máté János discută subiectul implicării celebrului Wolfgang Amadeus Mozart în viața culturală maghiară și influența ulterioară a acestuia, permanent receptată între anii 1761-1847. O prezentare semnificativă aparține semnatarei Fabó Edit, care tratează despre locul femeii emancipate în societatea locală a vremii la sfârșitul veacului XIX. Se insistă meritoriu pe varianta militantismului continuu, prin care „celălalt gen uman” tindea să-și impună rolul cât mai accentuat pe toate palierele sociale. La sfârșitul articolului, cititorul se poate delecta cu mai multe valoroase și reprezentative fotografii, menite să readucă în atenție și memorie tocmai elementul central discutat critic și prob.

Ultimul capitol înglobează oportune contribuții în legătură cu mărturii memorialistice incluse în literatura de profil a Ungariei până la 1526, materiale depozitate în cadrul aceleiași biblioteci universitare de prestigiu intern și extern.

Astfel, Kulcsár Péter relatează despre avatarurile publicării unor texte critice umaniste, iar Pajorin Klára prezintă figura unui anume Argüropulosz, considerat drept unul dintre cei mai influenți emisari ai culturii florentine care, prin gândirea sa filozofică expusă în 1450, a contribuit indiscutabil la dezvoltarea umanismului în Ungaria secolului al XV.

Ritók Szalay Ágnes, de pildă, comentează epistolarul marelui cărturar Janus Pannonius, depistate în colecția de codice Pray. Cu privire la conținut și distribuția lor cronologică, se relevă faptul că 14 dintre ele provin de la regele Matia Corvinul, alte 6, de la Janus Pannonius, iar patru sunt databile pentru debutul veacului XVI, aparținând unor autori necunoscuți. În continuare, Véber János se referă la legăturile umanistului Váradi Péter cu congenerii săi din Italia, care ajung apoi să contribuie științific la sporirea valorii spirituale a curții regelui Mathia. O interesantă abordare este cea referitoare la învățăturile clericale și reflecțiile umaniste franciscane, sorgimentate tot în perioada regelui Matia Corvin, dezvăluite de istoricul literar Bárczi Ildikó, recent trecut în neființă. F. Romhányi Beatrix face cunoscute anumite izvoare privitoare la evoluția vieții paulinicienilor în Ungaria finelului de ev mediu. Un extrem de binevenit aport interpretativ este semnat de Wehli Tünde, care încearcă să comensureze tematic anumite însemnări de istoria artei în legătură cu vechi lucrări incluse în variate expoziții de profil. Papp Julia hermeneutizează problematic pe marginea unor facsimile de manuscrise gravate și cărți rare de secol XIX.

Ultimul articol inclus în cuprinsul acestui „Anuar” este redactat de Boreczki Anna, care înfățișează și discută cicluri de portrete ale regilor maghiari, multe fragmente ilustrative regăsite, precum și un manuscris al cronicii Thuroczy, cu originea în veacul XV. Menționăm drept salutar gestul de a apela la ilustrația color într-un mai bun deprimere vizuală a celor discutate în cele câteva articole sus pomenite.

Multitudinea și diversitatea contribuțiilor științifice reunite în volumul ultim apărut al „Analelor Bibliotecii Universității” din Budapesta, concurează la impunerea valorii unei atari poligrafii de strictă ori polivalentă specialitate în peisajul celor de profil bibliotecar din țara vecină.

Adrian Gabriel Pop